

TIỀN BẠC VÀ LÝ TRÍ

DOLLARS AND SENSE

Copyright © Dan Ariely and Jeff Kreisler, 2017
All rights reserved.

TIỀN BẠC VÀ LÝ TRÍ

Bản quyền tiếng Việt © Công ty Cổ phần Sách Alpha, 2025

Alpha Books - Better Knowledge, Better Success

Thương hiệu sách Quản trị kinh doanh số 1 thị trường

**Alpha Books không chỉ xuất bản sách – chúng tôi đồng hành kiến tạo tri thức
quản trị và kinh doanh, khơi dậy nội lực Việt từ tinh hoa thế giới**

Không phần nào trong xuất bản phẩm này được phép sao chép hay phát hành dưới bất kỳ hình thức hoặc phương tiện nào mà không có sự cho phép trước bằng văn bản của Công ty Cổ phần Sách Alpha. Chúng tôi luôn mong muốn nhận được những ý kiến đóng góp của quý vị độc giả để sách ngày càng hoàn thiện hơn.

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Ariely, Dan

Tiền bạc và lý trí = Dollars and sense : Thấu hiểu tâm lý về tiền - Chủ động chi tiêu - Tự

do tài chính / Dan Ariely, Jeff Kreister ; Nguyễn Kim Ngọc dịch. - H. : Công Thương ;

Công ty Sách Alpha, 2025. - 428tr. ; 21cm

ISBN 9786326122831

1. Tài chính cá nhân 2. Quản lí

332.024 - dc23

COH0019p-CIP

Góp ý về sách, liên hệ về bản thảo và bản dịch: publication@alphabooks.vn

Liên hệ hợp tác về nội dung số: ebook@alphabooks.vn

Liên hệ hợp tác xuất bản & truyền thông trên sách: publication@alphabooks.vn

Liên hệ dịch vụ tư vấn, đại diện & giao dịch bản quyền: copyright@alphabooks.vn

TIỀN BẠC VÀ LÝ TRÍ

Thấu hiểu tâm lý về tiền - Chủ động chi tiêu - Tự do tài chính

(Tái bản lần thứ 2)

Tác giả sách bán chạy
của *New York Times*

**DAN
ARIELY**
JEFF KREISLER
DOLLARS
AND SENSE

Nguyễn Kim Ngọc dịch

NHÀ XUẤT BẢN
CÔNG THƯƠNG

HỘI ĐỒNG CỐ VẤN XUẤT BẢN

Hoàng Nam Tiến

Phó Chủ tịch Hội đồng trường,
Trường Đại học FPT

Đoàn Đức Thuận - Phó Viện trưởng
Viện Nghiên cứu Chiến lược Thương hiệu
và Cạnh tranh (BCSI)

Trần Hồng Quang

CEO HQBC Consulting & Investment

Phan Minh Thu

Chuyên gia Phát triển Thương hiệu
Trưởng ban Nội dung CSMO miền Bắc

Nguyễn T. Quỳnh Trang

Phó Chủ tịch CSMO

Lê Quốc Vinh

Chủ tịch LeBros

Nguyễn Đình Thành

Đồng sáng lập Elite PR School

Lê Hồng Phúc - Phó Chủ tịch Hội
các Nhà QTDN Việt Nam

Chủ tịch CLB Nhân sự Việt Nam

Nông Vương Phi

CEO Công ty Phi&P

Nguyễn Cảnh Bình

Chủ tịch HĐQT Alpha Books

ĐỘI NGŨ TRIỂN KHAI ALPHA BOOKS

Chịu trách nhiệm xuất bản:

Tạ Liên Hương

Điều phối viên: Đặng Ly

Thiết kế bìa: Mạnh Cường

Trình bày: Lệ Thư

Thư ký xuất bản: Thủy Nguyễn

Bản quyền: Xuân Hồng

Phụ trách marketing: Thùy Linh,

Thiên Thảo

Alpha Books không chỉ xuất bản sách – chúng tôi đồng hành kiến tạo tri thức
quản trị và kinh doanh, khơi dậy nội lực Việt từ tinh hoa thế giới

Mục lục

Lời giới thiệu.....	7

PHẦN I TIỀN LÀ GÌ?

01	Đừng đánh cược vào nó	16
02	Cơ hội gõ cửa	23
03	Một đề xuất về giá trị.....	35

PHẦN II CHÚNG TA ĐÁNH GIÁ GIÁ TRỊ THEO NHỮNG CÁCH CHẴNG MẤY LIÊN QUAN ĐẾN GIÁ TRỊ NHƯ THẾ NÀO?

04	Ta quên mất rằng mọi thứ đều chỉ là tương đối	42
05	Chúng ta chia ô	74
06	Ta né tránh nỗi đau	108
07	Ta tin tưởng bản thân	159
08	Ta đánh giá quá cao những gì mình có.....	188
09	Ta lo nghĩ về sự công bằng và công sức.....	222

10	Ta tin vào ma thuật của ngôn ngữ và nghi thức	253
11	Ta đánh giá quá cao kỳ vọng	284
12	Ta mất kiểm soát	309
13	Ta quá đề cao tiền bạc	333

PHẦN III

GIỜ SAO? DỰNG XÂY TRÊN NỀN TƯ DUY KHIẾM KHUYẾT

14	Tâm trí ở đâu, tiền đặt vào đấy	355
15	Lời khuyên miễn phí	372
16	Tự kiểm soát bản thân	373
17	Ta đối đầu chúng	389
18	Dừng để nghĩ	415

	Lời cảm ơn	424
	Tài liệu tham khảo	426

Lời giới thiệu

Vào năm 1975, Bob Eubanks dẫn một chương trình truyền hình thực tế có tuổi thọ ngắn ngủi mang tên *The Diamond Head Game* (Trò chơi đỉnh Kim cương). Chương trình được ghi hình tại Hawaii và có một vòng chơi đặc biệt, được gọi là “The Money Volcano” (Núi lửa Tiền). Người chơi bị nhốt vào một lồng kính mà sau đó sẽ biến thành chiếc ống gió chứa đầy tiền bay. Những tờ tiền cuốn vèo vèo, lượn vòng vòng, bay phần phật tứ phía trong khi người chơi quay cuồng nhảy nhót, cốt sao vớ được càng nhiều tiền càng tốt trước khi thời gian chơi kết thúc. Khi ở trong “Núi lửa Tiền”, họ biến thành những kẻ loạn trí hoàn toàn, hết với đến chớp, rồi vồ, rồi nắm, quay cuồng giữa

cơ lốc tiền mặt. Quả là một trò giải trí tuyệt vời. Trong suốt 15 giây, ta cảm nhận được một điều thật rõ ràng, rằng trên đời chẳng còn gì quan trọng hơn tiền.

Xét trong chừng mực nào đó, tất cả chúng ta đều đang ở bên trong “Núi lửa Tiền”. Chúng ta đang chơi trò đó theo một cách ít căng thẳng và lộ liễu hơn, nhưng ta đã chơi, và bị chơi, suốt nhiều năm trời, theo vô vàn cách thức khác nhau. Hầu như tất cả chúng ta thường xuyên nghĩ đến tiền: ta có bao nhiêu, ta cần bao nhiêu, làm sao để kiếm thêm, làm sao để giữ những gì ta đang có, và hàng xóm, bạn bè, đồng nghiệp của ta đang kiếm, tiêu, tiết kiệm được bao nhiêu. Những món hàng xa xỉ, các hóa đơn, những cơ hội, tự do, áp lực. Tiền chạm đến mọi ngóc ngách của cuộc sống hiện đại, từ ngân sách gia đình đến chính trị quốc gia, từ danh sách mua sắm đến tài khoản tiết kiệm.

Và mỗi ngày trôi qua lại mang tới thêm nhiều thứ khiến ta đau đầu nhức óc, bởi thế giới tài chính phát triển hơn; bởi những khoản vay, vay thế chấp, và bảo hiểm xuất hiện với nhiều hình thức phức tạp hơn; và bởi chúng ta sống lâu hơn, có kỳ hưu trí dài hơn, do đó phải đối mặt với những công nghệ tài chính mới, những lựa chọn tài chính tinh vi hơn, cùng những thách thức tài chính lớn hơn.

Nghĩ nhiều về tiền chẳng có gì sai quấy nếu ta có thể đưa ra những quyết định sáng suốt hơn bằng việc trăn trở về nó. Song đời chẳng phải là mơ. Sự thật là, đưa ra những quyết định sai lầm về tiền bạc chính là một thứ dấu hiệu nhận diện nhân tính. Chúng ta cực kỳ xuất sắc ở khoản phá hoại đời sống tài chính của mình. Xin chúc mừng, con người. Chúng ta đúng là số một.

Thử nghiền ngẫm những câu hỏi sau:

- Chuyện ta dùng thẻ tín dụng hay tiền mặt thì có quan trọng gì? Dùng hình thức nào ta cũng chỉ trả một khoản tiền như nhau thôi, đúng không? Thực ra, các nghiên cứu chỉ ra rằng ta sẽ sẵn sàng tiêu nhiều tiền hơn khi dùng thẻ tín dụng. Với thẻ tín dụng, ta mua sắm những khoản lớn hơn, típ hào phóng hơn. Ta cũng thường đánh giá thấp hoặc quên mất số tiền mình đã tiêu khi – đoán xem – sử dụng phương thức thanh toán phổ biến nhất: thẻ tín dụng.
- Ai là người “đáng đồng tiền bát gạo” hơn, một thợ sửa khóa mở được cửa sau hai phút và đòi 100 đô-la tiền công hay người làm mất một tiếng và cũng lấy 100 đô-la? Hầu hết mọi người đều cho rằng anh thợ sửa lâu hơn đáng thuê hơn, vì anh ta đổ vào đó nhiều công sức hơn, chi phí tính trên giờ cũng rẻ hơn. Nhưng

nếu anh thợ sửa khóa lâu phải thử tới vài lần và làm hỏng cả đồng dụng cụ rồi mới thành công thì sao? Và đòi tới 120 đô-la? Đáng ngạc nhiên là đa phần mọi người vẫn nghĩ anh thợ này mang lại giá trị cao hơn anh chàng nhanh nhẹn, dù tất cả những gì anh ta làm chỉ là phí hoài một giờ đồng hồ của bạn bằng sự kém cỏi của mình.

- Ta có đang tiết kiệm đủ cho hưu trí không? Liệu tất cả chúng ta có biết, thậm chí chỉ là lơ mờ, khi nào mình sẽ ngừng làm việc, số tiền mình đã kiếm và tiết kiệm được tính đến thời điểm đó, rồi những khoản đầu tư của mình sẽ sinh sôi nảy nở thế nào, và tổng chi phí cho số năm đích xác mình sẽ sống sau đó là bao nhiêu không? Không ư? Chúng ta quá khiếp hãi trước kế hoạch hưu trí đến nỗi, ở phạm vi xã hội, ta đang tiết kiệm được chưa tới 10% khoản tiền mình cần, không tự tin rằng mình đang tiết kiệm đủ, và tin rằng ta sẽ phải cày cuốc đến năm 80 tuổi dẫu cho tuổi thọ của ta chỉ có 78. Chắc, ít ra đó cũng là một cách để cắt giảm chi phí hưu trí: Không bao giờ về hưu.
- Ta có sử dụng thời gian một cách thông minh không? Hay ta dành nhiều thời gian để lái xe lòng vòng và tìm một trạm xăng giúp ta tiết

kiệm vài xu thay vì tìm một khoản vay thế chấp rẻ hơn?

Nghĩ về tiền bạc chẳng những không cải thiện khả năng ra quyết định tài chính, mà đôi khi chỉ riêng hành động giản đơn là nghĩ về tiền thực ra đã thay đổi chúng ta theo cách vô cùng thâm sâu và phiến toái. Tiền là nguyên nhân số một của các vụ ly hôn và là thủ phạm hàng đầu gây căng thẳng đối với người Mỹ. Năng lực xử lý vấn đề thuộc mọi lĩnh vực của con người giảm sút rõ rệt khi đầu óc họ còn lẩn cấn những vấn đề tiền bạc. Một loạt nghiên cứu cho thấy những người giàu, nhất là khi được nhắc nhở là mình giàu, thường hành xử vô đạo đức hơn người bình thường, trong khi một nghiên cứu khác phát hiện ra rằng chỉ nhìn thấy hình ảnh tiền cũng khiến con người dễ có xu hướng trộm cắp nơi công sở, thuê một đồng nghiệp mờ ám, hoặc dối trá để kiếm thêm lời. Quả thực, nghĩ về tiền làm ta rối trí theo đúng nghĩa đen.

Xét tầm quan trọng của tiền – với cuộc sống của chính ta, với nền kinh tế, với xã hội – và xét trên những thách thức mà ta gặp phải khi nghĩ về tiền một cách lý trí, ta có thể làm gì để tư duy của mình sắc bén hơn? Câu trả lời chuẩn mực cho câu hỏi này thường là “giáo dục tài chính”, hay một thuật ngữ phức tạp hơn là “trang bị kiến thức tài chính”. Thật không may, những bài học trang

bị kiến thức tài chính, như làm sao để mua một chiếc xe và tìm một khoản vay thế chấp, thường nhanh chóng bị lãng quên, và hầu như chẳng mang lại tác động dài hạn nào đối với cách hành xử của chúng ta.

Vì vậy, cuốn sách này sẽ không “trang bị kiến thức tài chính” cho chúng ta hoặc bảo ta phải làm gì với tiền của mình mỗi lần ta mở ví. Thay vào đó, chúng tôi sẽ mổ xẻ một số sai lầm phổ biến nhất ta mắc phải liên quan đến tiền bạc, và quan trọng hơn, lý do tại sao ta mắc những sai lầm đó. Nhờ đó, khi phải đối mặt với quyết định tài chính tiếp theo, chúng ta có thể hiểu hơn những nguồn lực tác động và hy vọng sẽ đưa ra những lựa chọn sáng suốt hơn. Hoặc chí ít là những lựa chọn dựa trên thông tin đầy đủ hơn.

Chúng tôi sẽ giới thiệu một loạt nhân vật và chia sẻ câu chuyện tiền bạc của họ. Chúng tôi sẽ tiết lộ cho bạn biết họ đã làm gì trong những tình huống tài chính cụ thể. Sau đó chúng tôi sẽ giải thích các trải nghiệm của họ dựa trên cơ sở khoa học. Một số câu chuyện có thật, còn một số chuyện khác, như phim ảnh thường nói là “dựa trên chuyện có thật”. Có những người suy nghĩ thấu đáo. Số khác lại khờ khạo. Họ có vẻ trùng khớp với một số khuôn mẫu nhất định vì chúng tôi sẽ nhấn mạnh, thậm chí phóng đại vài đặc điểm của họ để làm rõ nét những hành vi phổ biến nhất định. Chúng tôi

hy vọng mọi người sẽ nhận ra tính nhân bản, những sai lầm, lời hứa hẹn trong mỗi câu chuyện, và âm hưởng của nó trong chính cuộc đời mình.

Cuốn sách này hé lộ cách ta suy nghĩ về tiền và những sai lầm ta mắc phải khi tư duy theo lối đó. Nó bàn về khoảng cách giữa hiểu biết có ý thức của ta về sự vận hành của đồng tiền, cách chúng ta sử dụng tiền trên thực tế, với việc chúng ta nên suy nghĩ như thế nào về tiền và cách sử dụng tiền thật lý trí.

Đọc xong cuốn sách này, liệu ta có khả năng sử dụng tiền khôn ngoan hơn không? Chắc chắn. Có lẽ. Một chút. Biết đâu đấy.

Trong chừng mực tối thiểu, chúng tôi tin rằng việc khai mở những nhân tố phức tạp đằng sau những lựa chọn tiền bạc vẫn tiêu tốn biết bao nhiêu thời giờ và chi phối đời sống của chúng ta có thể giúp cải thiện các sự vụ tài chính mà ta đang gặp phải. Chúng tôi cũng tin rằng nhờ thấu triệt tác động của tiền bạc đối với lối tư duy của mình, chúng ta sẽ đưa ra được những quyết định *phi tài chính* sáng suốt hơn. Tại sao vậy? Vì các quyết định về tiền bạc của chúng ta đâu chỉ liên quan đến tiền bạc. Chính những nhân tố định hình hiện thực đời sống của ta trong lĩnh vực tiền bạc cũng tác động đến cách ta đánh giá những điều quan trọng trong phần còn lại của cuộc đời mình: cách ta sử dụng thời gian, quản lý sự nghiệp, giao tiếp với những người

khác, xây dựng các mối quan hệ, tự thỏa mãn bản thân, và trên hết là cách ta hiểu thế giới quanh mình.

Nói theo cách đơn giản, cuốn sách này sẽ khiến mọi thứ trở nên tốt đẹp hơn. Chừng đó đã xứng với giá bìa của nó chưa?

PHẦN I

TIỀN LÀ GÌ?

01

Đừng đánh cược vào nó

George Jones* đang cần “xả van” chút đỉnh. Công việc thì căng thẳng, bọn trẻ không ngừng chành chọc nhau, tiền của lại eo hẹp. Vì vậy nhân chuyến du lịch cùng công ty tới Las Vegas, anh tìm đến một sòng bạc. Anh đỗ xe ngoài bãi đậu xe miễn phí nằm phía cuối một con đường xây bằng kính phí công được giữ gìn tốt đáng ngạc nhiên và bước đi vô định, đầu cúi gằm, dấn thân vào thế giới hoàn toàn khác lạ của sòng bài.

Những thanh âm đánh thức anh khỏi cơn mơ màng: ca nhạc của thập niên 80 cùng tiếng máy tính

---

* Không phải là chàng ca sĩ, mà chỉ là một nhân vật chúng tôi bịa ra. Vì mục đích của chúng tôi, hãy giả định là anh ta không thể hát hò gì cả. Thậm chí karaoke cũng không. (TG)

tiền trộn lẫn tiếng xèng xủng xoểng và những tràng đing đing của hàng nghìn máy đánh bạc. Anh tự hỏi mình đã ở trong sòng bài này bao lâu. Xung quanh chẳng có chiếc đồng hồ nào, nhưng cứ nhìn những ông già bà cả đang còng lưng trước các máy đánh bạc, dễ tưởng một đời người đã trôi qua. Có lẽ mới năm phút. Anh mới bước qua cửa chứ đâu. Song, ngẫm lại thì, anh chẳng thể thấy lối vào hay lối ra... hay bất cứ cửa lớn hoặc cửa sổ hoặc hành lang hoặc lối thoát nào cả. Chỉ có ánh đèn chói mắt, những cô nàng phục vụ đồ uống ăn mặc thiếu vải, biểu tượng đồng đô-la, và những con người hoặc đang ngất ngây hoặc đang đau khổ... nhưng không bao giờ ở trạng thái nào giữa hai thái cực đó cả.

Máy đánh bạc ư? Sao lại không nhỉ? Cú quay đầu tiên của anh *suýt* trúng một số điểm lớn. Thế là anh dành 15 phút tiếp theo dọc tiền cho chiếc máy. Anh chẳng thắng đồng nào, nhưng cũng *suýt* trúng vài lần nữa.

Khi ví đã cạn sạch mấy đồng mệnh giá nhỏ vớ vẩn, George rút 200 đô-la ở máy ATM – không mấy may lần cần về 3,5 đô-la tiền phí bởi anh sẽ bù đắp nó bằng chiến thắng đầu tiên của mình – và ngồi xuống một bàn xì dách. Để đổi lấy 10 từ 20 đô-la mới cứng, hồ lý đưa cho anh một chồng phỉnh nhựa màu đỏ. Trên mặt phỉnh có hình sòng bài, điểm thêm ít hình lông chim, một mũi tên và một túp lều. Mỗi phỉnh có

mệnh giá 5 đô-la, nhưng cảm giác không giống tiền tí nào. Giống đồ chơi hơn. George mân mê chúng trên tay, chọi chúng xuống mặt bàn, rồi ngấm chông phỉnh của những người chơi khác lắc lư, và giương đôi mắt thêm khát nhìn kho phỉnh đủ màu sắc của hồ lý. George xin cô nàng hồ lý “nhẹ tay” với mình. “Cưng à, theo như em được biết, anh có thể giành lấy toàn bộ chỗ này – nó có phải của em đâu.”

Một nàng phục vụ xinh xắn, thân thiện mang tới cho George một ly đồ uống miễn phí. Miễn phí! Quả là một món hời! Chưa gì anh đã thắng rồi. Anh bo cho cô gái một phỉnh nhựa nhỏ.

George chơi. George có những phút vui vẻ. George cũng có những phút chán nản. Anh thắng được chút ít, thua nhiều hơn. Có lúc, khi vận may có vẻ như đang đứng về phía mình, George đặt cược gấp đôi hoặc tách bài, đánh liều mất bốn phỉnh thay vì hai, sáu phỉnh thay vì ba. Rốt cuộc anh thua mất trắng 200 đô-la. Không hiểu bằng cách nào, mới phút này anh còn tránh không bắt chước những người chơi cùng bàn chất hàng chông phỉnh khổng lồ trước mặt mình, đến phút sau anh đã xòe cả tập tiền để mua thêm. Một vài người trong số họ rất hiền lành, một số lại nổi đóa khi những người khác “hớt mất lá bài của mình”, nhưng không ai có vẻ là kiểu người có đủ vốn để thua liền 500 đô-la hay 1.000 đô-la trong một tiếng. Ấy thế mà chuyện này vẫn xảy ra như cơm bữa.

Mới sáng sớm hôm đó, George đã quay lưng lại với quán cà phê cách nơi mình ở 10 bước chân vì anh có thể tiết kiệm 4 đô-la bằng việc pha cà phê tại phòng khách sạn. Đến tối, anh đã ném đi 40 phỉnh 5 đô-la mà không chớp mắt.

Ấy, anh thậm chí còn tặng hồ lý một phỉnh vì đã rất lịch sự với mình.

CHUYỆN GÌ ĐANG XẢY RA?

Các sòng bài đã đạt đến trình độ thượng thừa trong nghệ thuật lấy tiền khỏi túi ta, vì vậy khởi đầu ở đây có hơi bất công với chúng ta. Dầu vậy, trải nghiệm của George đã cho ta một cái nhìn tổng quan về một số sai lầm tâm lý mà ta thường mắc phải, thậm chí trong những bối cảnh kém hiểm độc hơn.

Dưới đây là một số nhân tố đã phát huy tác dụng dưới ánh đèn rực rỡ của sòng bạc. Chúng ta sẽ mổ xẻ kỹ hơn từng điểm trong những chương sau:

Tính toán cảm tính. George lo lắng về tình hình tài chính của mình – bằng chứng là quyết định tiết kiệm tiền cà phê sáng – nhưng lại vô tư nường đến 200 đô-la ở sòng bài. Sự tráo ngoe này xảy ra phần vì anh ta đưa khoản tiền tiêu ở sòng bài vào một “tài khoản nhắm tính” khác so với cà phê. Bằng việc rút tiền và chuyển thành những miếng nhựa, anh đã mở ra một quỹ “giải trí”, trong khi các khoản tiêu dùng khác vẫn bị gắn mác “chi phí thường nhật”. Mẹo lừa

này giúp anh ta có cảm giác khác biệt đối với hai loại chi tiêu, nhưng thực chất chúng đều là cấu phần của cùng một tài khoản: “tiền của George.”

Cái giá của miễn phí. George vô cùng phấn khích khi được đồ xe miễn phí và nhận đồ uống miễn phí. Tất nhiên anh không phải trực tiếp trả tiền cho chúng, nhưng những món “miễn phí” đó đã đưa George vào sòng bài trong một tâm trạng phấn chấn và làm sa sút năng lực phán đoán của anh ta. Những món đồ “miễn phí” này, thực chất lại mang cái giá rất đắt. Vẫn có câu rằng “những điều tuyệt vời nhất trong đời đều miễn phí.” Có lẽ. Nhưng miễn phí rốt cuộc thường khiến ta phải tốn kém theo những cách không ngờ.

Nỗi đau trả tiền. George không cảm thấy mình đang tiêu tiền khi anh dùng những miếng phỉnh sặc sỡ để đánh bạc hoặc tip. Anh cảm thấy như mình đang chơi một trò chơi. Không còn cảm giác mất tiền với mỗi miếng phỉnh, không còn ý thức rõ ràng là mình đang tiêu nó, anh ta trở nên kém sáng suốt hơn trong lựa chọn và bớt cẩn trọng hơn khi cân nhắc những hệ quả nảy sinh từ quyết định của mình. Trả bằng những miếng nhựa không đem lại cảm giác thật như khi xòe tiền giấy, thế nên anh vung chúng đi không tiếc tay.

Tính tương đối. 5 đô-la tiền tip mà George đưa cô nàng phục vụ – khi nhận được món đồ uống miễn phí – và khoản phí rút tiền ATM 3,5 đô-la có vẻ chẳng thấm thía gì so với những chồng phỉnh bao quanh anh tại bàn xì dách hay 200 đô-la anh vừa rút ra khỏi máy ATM. Đó là những khoản tiền *tương đối* nhỏ, và vì anh chàng đang nghĩ về chúng trong tương quan tương đối,

nên anh dễ dàng tiêu đi. Trái lại, vào buổi sáng hôm đó, tách cà phê giá 4 đô-la, so với cà phê 0 đô-la ở phòng khách sạn, xem chừng là một khoản tương đối đắt đỏ.

Kỳ vọng. Bị vây bọc bởi hình ảnh và âm thanh của tiền – máy tính tiền, ánh đèn rực rỡ, biểu tượng đồng đô-la – George tự mừng tượng bản thân mình là James Bond, điệp viên 007, người đàn ông lịch lãm luôn giành chiến thắng trên chiếu bạc hiểm độc và trước những ác nhân khét tiếng.

Năng lực tự chủ. Đối với nhiều người, cờ bạc đương nhiên là một vấn đề nghiêm trọng – thậm chí còn là một chứng nghiện ngập. Tuy nhiên, vì mục đích của mình, chúng ta chỉ đơn giản kết luận rằng George, do bị ảnh hưởng bởi những căng thẳng cá nhân và môi trường xung quanh, các nhân viên phục vụ ân cần, và những cơ hội “ngon ăn”, đã khó lòng cưỡng lại cảm dỗ tức thời của việc đánh bạc thay vì lợi ích xa xôi từ viễn cảnh có thêm 200 đô-la khi về hưu.

Tất cả những sai lầm nói trên có vẻ như chỉ là “đặc sản” nơi sòng bài, nhưng trên thực tế, toàn bộ thế giới này giống một sòng bài hơn nhiều so với mức ta chịu thừa nhận. Thậm chí năm 2016, nước Mỹ còn bầu một chủ sòng bài làm tổng thống kia mà. Mặc dù không phải tất cả chúng ta đều xả van bằng cách đánh bạc, nhưng ai cũng phải đối diện với những thách thức về việc ra những quyết định liên quan tới tính toán cảm tính, đồ miễn phí, nỗi đau trả tiền, tính tương đối, năng lực tự chủ, và nhiều thứ khác nữa. Những

sai lầm George mắc phải tại sòng bạc xuất hiện trong rất nhiều lĩnh vực của cuộc sống thường nhật. Những sai lầm này, về cốt lõi, bắt nguồn từ hiểu lầm căn bản của chính chúng ta về bản chất của tiền.

Mặc dù đa phần chúng ta có lẽ đều tin rằng mình có một vốn kiến thức khá khá về chủ đề tiền bạc, song sự thật đáng ngạc nhiên lại là ta không thực hiểu nó là cái gì và nó làm gì cho chúng ta, và ngạc nhiên hơn nữa, là nó tác động đến ta như thế nào.